

131/1948 Sb.
ZÁKON
ze dne 6. května 1948
o likvidaci právních poměrů německé evangelické církve v Čechách,
na Moravě a ve Slezsku.

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1

Německá evangelická církev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (dále jen „církev“) zanikla dnem 4. května 1945.

§ 2

Matriky církve spravují okresní národní výbory.

§ 3

(1) Veškerý majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva, který byl ke dni 4. května 1945 ve vlastnictví církevních obcí (farních nebo krajských obcí nebo obce povšechné) církve nebo jejích ústavů, nadací a fondů, přechází do vlastnictví československého státu.

(2) Ministerstvo školství a osvěty určí v dohodě s ministerstvem vnitra, který majetek přešel podle odstavce 1 do vlastnictví československého státu.

§ 4

O majetku uvedeném v § 3 platí obdobně ustanovení částí II až IV dekretu presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, a zákona ze dne 8. května 1947, č. 90 Sb., o provedení knihovního pořádku stran konfiskovaného nepřátelského majetku a o úpravě některých právních poměrů vztahujících se na přidělený majetek, při čemž ministerstvo školství a osvěty v dohodě s ministerstvem vnitra určí, které majetkové podstaty mají sloužiti kultovým, církevně administrativním nebo podobným účelům a které církvi, náboženské společnosti nebo jiné organizaci podobného druhu se přidělí.

§ 5

(1) Tímto zákonem není dotčena platnost úkonů, provedených při vedení církevních matrik, a platnost manželství, uzavřených před duchovními správci církve do dne, kdy tento zákon nabyl účinnosti.

(2) Dotčena nejsou ani opatření o majetku uvedeném v § 3, která byla učiněna před účinností zákona podle předpisů o konfiskaci a rozdělení konfiskovaného majetku.

§ 6

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej ministři školství a osvěty a vnitra.

Dr. Beneš v. r.
Gottwald v. r.
Nosek v. r.
Dr. Nejedlý v. r.

Důvodová zpráva.

Na území Československé republiky vznikly po roce 1918 z býv. rakouské církve evangelické (dvou vyznání – augsburského a helvetského) tři samostatné, na sobě nezávislé nové církve, a to na principu národnostním: českobratrská církev evangelická a německá evangelická církev a na principu teritoriálním augsburská církev evangelická ve východním Slezsku v Československu.

Jmenované církve rozdělily se o majetek býv. rakouské církve evangelické, t.j. převzaly podle §§ 4, 22, 4 základních ustanovení pro českobratrskou církev evangelickou (publikována vyhláškou ministerstva školství a národní osvěty č. 625/1919 Sb.), německou evangelickou církev (publikována vyhláškou ministerstva školství a národní osvěty č. 79/1923 Sb.) a a. v. církev ve východním Slezsku (publikována vyhláškou ministerstva školství a národní osvěty č. 165/1923 Sb.), do vlastnictví všechno jmění a fondy, které patřily církevním a školním sborům i kazatelským stanicím, seniorátům neb superintendencím augsburského a helvetského vyznání, i podíl na jmění celé dříve rakouské evangelické církve.

Citovanými základními ustanoveními, schválenými československou vládou, byla provedena likvidace rakouské evangelické církve i jejího majetku.

Uvedené tři církve jsou autonomní veřejnoprávní korporace s plnou způsobilostí majetkoprávní. Majetek, který vlastní, náleží jednak celé církvi, jednak náboženským obcím (sborům), resp. jejich ústavům, fondům a nadacím, které v rámci svých zřízení rozhodují o změnách i zcizení tohoto majetku. Na majetek těchto církví nemá právního nároku jiná církev.

K § 1:

Podle ustanovení § 1, odst. 1 ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945, č. 33 Sb. pozbyli českoslovenští státní občané německé národnosti, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnosti německé, dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství. Ostatní českoslovenští státní občané německé národnosti pozbyli československého státního občanství dnem 10. srpna 1945, kdy tento dekret nabyl účinnosti.

Tím pozbyli československého státního občanství činitelé, jimiž německá evangelická církev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku vykonávala svá práva a povinnosti podle svého církevního zřízení, potvrzeného usnesením ministerské rady ze dne 4. července 1924 (publikováno vyhláškou ministerstva školství a národní osvěty ze dne 7. srpna 1924, č. 209 Sb.), resp. podle základních ustanovení této církve, jež byla potvrzena usnesením ministerské rady ze dne 16. listopadu 1922 (publikována vyhláškou ministerstva školství a národní osvěty ze dne 20. prosince 1922, č. 79/1923 Sb.). Byli to hlavně tito církevní funkcionáři: faráři, církevní radové a president německé evangelické církve, jakož i všechna církevní představenstva farních obcí, krajů a církevní správa povšechné obce této církve. U všech těchto církevních činitelů jest československé státní občanství podmínkou a předpokladem jejich veřejnoprávního postavení v církvi, zvláště když byla na ně státem přenesena určitá vrchnostenská pravomoc (§§ 119, bod 6, 183, odst. 2 a 219 cit. círk. zřízení).

Pozbytím státního občanství ústavních činitelů, jakož i odsunem většiny příslušníků, kteří byli národnosti i státní příslušnosti vesměs německé, byla úplně rozrušena organizace německé evangelické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a tato nemajíc jediné existující náboženské obce ztratila schopnost tvořiti řádně organizovanou náboženskou společnost.

Německá evangelická církev v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nemůže a nikdy již v budoucnosti nebude moci plniti úkoly jí dané jejím církevním zřízením a splniti poslání, k němuž byla založena.

Tento právní stav v souladu se stavem skutečným dochází výrazu v § 1 této osnovy.

Pokud na území československého státu zůstanou ještě příslušníci německé evangelické církve, mají možnost vstoupiti, pokud již tak neučinili, jako jednotlivci do některé evangelické či jiné církve v ČSR, resp. zůstatí bez vyznání.

K § 2:

Matriky jmenované církve, které mají již nyní převážně význam archivního materiálu, budou podle dosavadní praxe a vzhledem k pravděpodobné budoucí úpravě vedení matrik uloženy u místně příslušných okresních národních výborů a jejich duplikáty u zemských národních výborů.

K § 3:

Německá evangelická církev byla veřejnoprávní korporací s plnou způsobilostí majetkoprávní.

Majetek této korporace patřil vlastnickým právem celé církvi nebo jednotlivým náboženským obcím (farním, krajským) – § 10 zák. ustanovení ve vyhlášce ministerstva školství a národní osvěty č. 79/1923 Sb., jakož i ústavům, fondům a nadacím, které v rámci svého zřízení rozhodovaly o změnách i zcizení – jako každá jiná veřejná korporace. Toto jmění, pokud nejde o pravé nadace, nebylo „účelovým jměním“ ve smyslu světského práva, neboť tento charakter nebyl přiznán tomuto majetku (ve všech jeho druzích) československým státem, který by současně přesně stanovil právní důsledky pojmu „účelového jmění církevního“, ani nebylo také „církevním majetkem“ v podobném smyslu jako církevní majetek katolický. Zánikem všech církevních subjektů zaniklo také majetkové vlastnictví a jedinou právní základnou stává se nová disposiční norma státní. Československý stát má výlučné disposiční právo nad uvedeným církevním majetkem (sr. Hobza-Tureček, Úvod do církevního práva z r. 1936 a posudek prof. Dr. Hobzy z 29. listopadu 1946).

Podle dosavadního zjištění ministerstva školství a osvěty patří k nemovitému majetku jmenované církve 110 kostelů a kaplí, 16 modliteben, 5 církevních domů, 68 farních budov, 7 obytných domů, 6 školních budov, 42 hřbitovů, 5 sociálních ústavů a 1 statek. Movitý majetek církve tvoří bohoslužebné náčiní a vnitřní vybavení církevních, školních a farních budov, jakož i sociálních ústavů a hospodářské usedlosti. Z majetkových práv jde především o vklady, cenné papíry a hotovosti.

Vzhledem k tomu, že německá evangelická církev právně i fakticky zanikla dnem faktického skončení okupace a nemá žádného právního nástupce, je jasné, že její veškerý majetek přechází na československý stát bez náhrady.

Aby nevznikly pochybnosti, zda jde o majetek uvedený v § 3, odst. 1, byla pojata do osnovy ustanovení, že o této otázce rozhodne ministerstvo školství a osvěty v dohodě s ministerstvem vnitra.

K § 4:

Majetek německé evangelické církve, pokud má sloužiti k účelům kulturním, církevně administrativním a podobným účelům, zachovává se tomuto účelu.

Tento majetek je převážně pohraniční, kde v přítomné době kromě katolické církve intenzivně nábožensky pracují i tyto nekatolické české církve: československá, československá evangelická, pravoslavná, metodistická, Jednota bratrská a náboženská společnost čs. unitářů. Všechny tyto církve používají, resp. spoluožívají již nyní většiny kostelů a far německé evangelické církve.

Lze předpokládati, že tyto náboženské společnosti budou se v první řadě ucházeti o převzetí jednotlivých podstat tohoto majetku do vlastnictví. Ve sporných případech, kdy se více žádajících církví navzájem nedohodne o určité majetkové podstatě, může ministerstvo školství a osvěty určit podle § 4 po zjištění skutečné potřeby (v první řadě přihlédne ke skutečnosti, že žádající církve nemá v místě a okolí vlastní bohoslužebné neb farní místnosti při početném stavu příslušníků) a nedojde-li k dohodě uchazečů, že odevzdání takové majetkové podstaty do vlastnictví bude vázáno podmínkou, že nabyvatel umožní i ostatním spolužadatelům vhodné spoluožívání k účelům bohoslužebným a k výkonu církevních funkcí; stejně tak bude pamatováno na bohoslužebné potřeby vojenské správy.

Cokoliv bylo řečeno o církvích a náboženských společnostech, platí obdobně i o Svazu občanů bez vyznání, jemuž jest zajištěna možnost ucházeti se rovněž o jednotlivé majetkové podstaty.

Ministerstvo školství a osvěty předpokládá, že církevní hřbitovy jako zařízení všeobecně prospěšná převezmou místní obce, pokud se o ně nebudou ucházeti církve z důvodů hodných zvláštního zřetele (na příklad historických).

Osídlovací úřad a Fond národní obnovy mají vybudován aparát ke zjištění, správě a přidělu konfiskovaného majetku, a proto je odůvodněné, aby veškeré úkony uvedené v částech II. až IV. dekretu č. 108/1945 Sb. (zjištění, zajištění, převzetí, úschova, udržování, správa a rozdělení tohoto majetku), kromě okolností uvedených v § 4, které patří do kompetence ministerstva školství a osvěty, byly svěřeny těmto úřadům. Obdobné opatření bylo učiněno stran restitučního majetku v zákoně č. 128/1946 Sb. Vzhledem k tomu, že byl již vydán zákon č. 90/1947 Sb. o provedení knihovního pořádku, bylo by zbytečné a bezúčelné opakovati tyto předpisy nebo stanoviti jiné zásady v tomto zákoně. Samozřejmě platí, pokud ze zákona nevyplývá jinak, i ostatní ustanovení částí II. až IV. dekretu č. 108/1945 Sb., tak na příklad zásada, že majetek má býti přidělen za úhradu, a že čistý výnos má sloužit k nápravě měny, dále bude platiti právní norma o sepsání a vypořádání závazků, náležejících ke konfiskovanému majetku.

K § 5:

Ustanovení odst. 1 bylo nutné proto, aby matriční úkony a manželství uzavřená před duchovními správci německé evangelické církve bona fide nestaly se nabytím účinnosti tohoto zákona neplatnými, a děti zrozené z těchto manželství nebyly považovány za nemanželské.

Je také nutné, aby nevznikly pochybnosti o pravoplatnosti opatření, kterými byl přidělen majetek uvedený v § 3 podle konfiskačních předpisů a norem na jejich základě vydaných.

Osnova dbá důsledně zájmů státní pokladny. Provedení osnovy nevyžádá si finančních nákladů.

V Praze dne 27. dubna 1948.

Předseda vlády.
Klement Gottwald v. r.

Ministr školství a osvěty:
Dr. Zdeněk Nejedlý v. r.